

УДК 338.43

Ольга Василівна БОДНАР,

доктор економічних наук,

професор кафедри маркетингу та управління бізнесом,

Національний університет «Києво-Могилянська академія»,

м. Київ

ORCID: 0000-0002-4188-2965

УЗГОДЖЕННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН УЧАСНИКІВ ЛАНЦЮГІВ ПОСТАЧАННЯ ПРОДОВОЛЬСТВА В УМОВАХ КРИЗИ COVID 19

Вплив пандемії COVID 19 та її наслідків на економічні процеси в різних країнах світу були відмінними від впливу фінансових криз, що обумовлені циклічністю розвитку економіки. В даному випадку виключно біологічний фактор зумовив зміни у формуванні відносин між учасниками як внутрішніх, так і зовнішніх ринків [1, с. 26-28]]. Зокрема встановлювалися штучні обмеження у виробництві та торгівлі та внаслідок цього відбувалися трансформації у економічних зв'язках між торговими партнерами. Найбільш слабким місцем виявилися логістичні ланцюги руху продукції від виробника до кінцевого споживача [2, с. 5-15].

Особливо важливим було забезпечити цілісність у процесах постачання продовольства в умовах цінової нестабільності та соціального дистанціювання на всіх етапах управління рухом продукції. Крім того підвищені санітарно-епідеміологічні вимоги зобов'язували учасників до більш ретельного контролю за якістю продукції, що в цілому із іншими заходами зумовлювало збільшення витрат на виробництво та реалізацію продукції. Зокрема для забезпечення безперебійного виробництва продовольства на переробних підприємствах було посилено контроль на всіх точках «входу» та «виходу», прийнято міри щодо додаткового контролю упаковки сировини, що надходить у виробничі цехи, створення технічних бар'єрів при навантаженні і розвантаженні транспортних засобів, щоденна дезінфекція автомобілів, упаковка продукції, що постачається в оптову та роздрібну мережу, щоденна термометрія працівників підприємства перед початком роботи, «масочний» режим, максимальне забезпечення

індивідуальних робочих місць або дистанції між працівниками, дистанціонування роботи персоналу, уникнення особистих контактів за межами підприємства.

Ситуація значно ускладнювалася, якщо рух продовольчих товарів від виробника сільськогосподарської продукції до переробника та торгівлі був розподілений між країнами-партнерами та був складовою міжнародної торгівлі. Уряди окремих країн запровадили ряд експортних обмежень, таким чином внутрішні ринки були ізольовані від світового ринку. Це в певній мірі сприяло їх стабілізації та збереженню ланцюгів поставок в середині країн. Проте контроль за експортом продуктів харчування посилив шок пропозиції на світовому ринку та вразливість країн нетто імпортерів продовольства. Як показав досвід, в період пандемії відбувалися процеси локалізації споживання продовольства в більшості країн світу та окремих регіонів країни [3].

Також при експортно-імпортних операціях одними із вузьких місць в логістиці продовольства були додаткові перевірки, вимоги додаткових сертифікатів якості, що створювало тривалі затримки у часі. Особливо критично це було для продукції, що швидко псується, оскільки могло призвести до масових харчових відходів. Управління рухом продукції в ризикових умовах, що важко прогнозуються, вимагає від учасників в різних країнах надання доступу та обміну найбільш повною інформацією, швидкого прийняття рішень та пошуку альтернатив.

Слід відмітити, що підприємства виробництва, переробки та торгівлі продовольством змушені були працювати в різних умовах застосування державою обмежувальних заходів, що додавало труднощів в узгодженні взаємовідносин між ними та порушення поставок продуктів харчування. Зокрема, в Україні це стосується заборони діяльності продовольчих ринків. В різних регіонах рішення про відновлення їх функціонування приймалося відповідним територіальним органом Державної служби по питанням безпеки харчових продуктів та захисту споживачів за умови дотримання ряду вимог та обмежень [1, с. 86-88]. Таким чином, відбулися трансформації у продовольчих

збутових ланцюгах до «виробник-продуктовий магазин». В цих умовах отримала значний поштовх до розвитку інтернет торгівля продовольчими товарами. Підприємства оптової та роздрібної торгівлі почали працювати із службами доставки та службами таксі.

Також одним із ознак пандемічної кризи на її перших етапах був ажіотажний попит споживачів, що проявлявся у масовому скуповуванні продовольчих товарів тривалого зберігання. В даному випадку однією із основних задач учасників на етапі роздрібної торгівлі було безперебійне забезпечення наявності продукції з метою стабілізації попиту та емоційного стану покупців. Достатній рівень запасів на складах та пошук надійних постачальників дозволяли вирішити цю проблему.

Як показав досвід функціонування підприємств усіх ланок руху продовольчої продукції, побудова економічних взаємовідносин між учасниками цінового продовольчого ланцюга за умов кризи можлива при наявності стійких моделей поставок, які базуються на основі рівноправних та вигідних економічних зв'язках між дрібними фермерами, середніми сільськогосподарськими товаровиробниками, підприємствами оптової та роздрібної торгівлі. Крім того для формування стійких поставок продовольства необхідно створювати моделі ресурсного забезпечення виробничого процесу, в тому числі, робочою силою, скорочення втрат сільськогосподарської продукції на етапах збору урожаю, переробки сировини та поставок до споживача.

Досягнення цих цілей можливо за умов розвитку логістичної та складської інфраструктури. Це дозволить більш раціонально розподілити продовольство в умовах введення різних обмежень. Також необхідно забезпечити допомогу в проходженні сертифікації виробництва продукції на дрібних підприємствах згідно міжнародних та європейських стандартів.

Стійкість економічних взаємовідносин у продовольчих ланцюгах має залежність від системи соціального захисту кінцевого споживача. Така система має бути спрямована на зменшення соціально-економічних ризиків, вразливості соціально-незахищених верств населення в умовах кризових явищ. Зокрема,

програми соціального захисту мають забезпечувати доступ до продовольства та підвищення купівельної спроможності цих груп населення.

Список використаних джерел:

1. Україна після коронакризи – шлях одужання: наук. доп./ [Я.А. Жаліло (кер. авт. кол.), Я.Б.Базиліук, С.В.Ковалівська, О.О. Коломоєць та ін.]; Національний інститут стратегічних досліджень. – Київ: НІСД, 2020. – 304 с.
2. Трансформація підходів в управлінні та маркетингу у постпандемічний період [текст] : [монографія] / під заг. ред. д.е.н., проф. Храпкіної В.В., к.е.н., доц. Пічик К.В. – К.: Інтерсервіс, 2022. – 282 с.
3. Lambert, S. R., Elamin N. E., Fernandez de Cordoba S. Maximizing sustainable agri-food supply chain opportunities to redress COVID-19 in developing countries. 2020, United Nations Conference on Trade and Development. URL: <https://unctad.org/webflyer/maximizing-sustainable-agri-food-supply-chain-opportunities-redress-covid-19-developing>